

UDK: 930Kreševljaković, H.
930Šišić, F.
(044)

Prethodno priopćenje

Primljeno: 16. 5. 2023.

Prihvaćeno: 5. 10. 2023.

DOI: <https://doi.org/10.22586/csp.v56i1.25144>

Suradnja Hamdije Kreševljakovića i Ferde Šišića (1913. – 1940.)*

AMER MASLO

Univerzitet u Sarajevu – Orijentalni institut
Sarajevo, Bosna i Hercegovina
amermaslo9@gmail.com

U ovom radu predstavljeni su podaci o vezama ostvarenim između dvojice povjesničara, Hamdije Kreševljakovića iz Sarajeva i Ferde Šišića iz Zagreba. Oslanjajući se na izvornu građu, prije svega na sačuvana pisma koja je Kreševljaković slao Šišiću, moguće je pretpostaviti da su prvi kontakti između njih uspostavljeni 1913. ili eventualno koju godinu prije, s vremenom su se intenzivirali te su potrajali sve do Šišićeve smrti (umro 1940. godine). S ciljem da se prikaže jedan od načina na koji je funkcionirala suradnja intelektualaca na južnoslavenskim područjima u prvoj polovini XX. stoljeća, njihov je odnos promatran kroz tri segmenta: znanstveni rad, brigu za zajedničkoga prijatelja te izbor Hamdije Kreševljakovića za dopisnoga člana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu.

Ključne riječi: Hamdija Kreševljaković; Ferdo Šišić; Sarajevo; Zagreb; Jugoslavija; Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti; osmanske studije

Uvod

Odlukom donesenom na Berlinskom kongresu 1878. Austro-Ugarskoj je omogućeno da okupira Bosanski vilajet.¹ Na taj način, pod utjecajem različitih faktora poput razvoja nacionalnih pokreta u XIX. stoljeću, kontinuiranoga slabljenja Osmanskoga Carstva unutar europske političke scene, kao i različitih interesa velikih sila na Balkanskom poluotoku, okrenuta je nova stranica bosanskohercegovačke povijesti. Većina bosanskohercegovačkih muslimana nije blagonaklono gledala na takav razvoj situacije te je za neke od njih život unutar kršćanske zemlje i pod kršćanskim vladarom bio nezamisliv, zbog čega je pokrenut val migracija na područja koja su i *de facto* i

* Osobitu zahvalu na svesrdnoj pomoći tijekom istraživanja dugujem osoblju Arhiva Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, posebice kolegici Ivani Burnać.

¹ Vidi: GAVRANOVIĆ, *Bosna i Hercegovina u doba austrougarske okupacije 1878. god.*

de iure bila pod osmanskom vlašću.² Ipak, veći dio bosanskohercegovačkih muslimana ostao je u Bosni i Hercegovini te je samim time imao prilike iz prve ruke svjedočiti životu pod austrougarskom krunom.³ Njihov život pod okupacijom bio je praćen određenim nedoumicama, posebno u pitanjima vezanim za nacionalnu pripadnost. Intelektualna elita bila je podijeljena između ideja koje je propagirala nova austrougarska vlast, zatim hrvatstva i srpstva, ali nikako se ne smije zanemariti ni važnost koju je u tom vremenu među muslimanskim stanovništvom igrala njihova religija te je s tim u vezi, neovisno o drugim konceptima, vidljiva prisutnost panislamskih ideja.⁴ Kako su među muslimanskim intelektualcima iz Bosne i Hercegovine postojali oni koji su istinski podržavali ideje Ante Starčevića i blagonaklono gledali na njegov tolerantan odnos prema bosanskim muslimanima, pa čak i prema Osmanskom Carstvu, te kako je iskustvo ovdašnjih muslimana sa Srbijom i srpstvom u XIX. stoljeću – kroz kontinuirane sukobe i kroz primjer odnosa prema muslimanima u Srbiji u istom stoljeću – bilo izrazito negativno, i ne čudi previše što je znatan broj bosanskohercegovačkih muslimana od kraja XIX. stoljeća pa sve do završetka Drugoga svjetskog rata bio prohrvatski orijentiran. U takvim okolnostima muslimanski intelektualci nerijetko su se školovali u Zagrebu te ostvarivali i održavali veze sa svojim kolegama iz Hrvatske.⁵ Iako nije prošao formalno sveučilišno obrazovanje, među intelektualcima koji su u prvoj polovini XX. stoljeća bili prohrvatski orijentirani bio je i povjesničar Hamdija Kreševljaković.

Hamdija Kreševljaković rođen je 1888. u Sarajevu.⁶ Već kao mladić počeo je objavljivati kratke priče u sarajevskim listovima,⁷ a s vremenom se potpuno posvetio proučavanju prošlosti Bosne i Hercegovine. Poseban trag ostavio je u izučavanju bosanskohercegovačke povijesti osmanskoga perioda.⁸ Kreševljaković je kao mladić sudjelovao u osnivanju tajne mladohrvatske organizacije koja je podržavala Starčevićeve pravaške ideje,⁹ a kasnije je bio i jedan od glavnih aktera koji su sudjelovali u osnivanju Muslimanskoga kulturno-prosvjetnog društva „Narodna uzdanica”, čiji su članovi uglavnom

² Vidi: BANDŽOVIĆ, *Iseljavanje Bošnjaka u Tursku*.

³ O austrougarskoj vladavini u Bosni među ostalim vidi: OKEY, *Taming Balkan Nationalism*.

⁴ O panislamizmu i ideji panislamizma u Bosni vidi primjerice: AYDIN, *The Idea of the Muslim World*; BULJINA, *Empire, Nation, and the Islamic World*.

⁵ O muslimanskoj inteligenciji u Hrvatskoj i njezinu odnosu prema hrvatskom nacionalizmu vidi npr.: HASANBEGOVIĆ, *Muslimani u Zagrebu*; KISIĆ KOLANOVIĆ, „Ademaga Mešić i hrvatska nacionalna ideja 1895. – 1918. godine”; KISIĆ KOLANOVIĆ, *Muslimani i hrvatski nacionalizam*.

⁶ MASLO, „Uvodna studija”, 9-10.

⁷ U prvom desetljeću XX. stoljeća Kreševljaković je objavio niz narodnih pripovijetki i pjesama u Sarajevu i Zagrebu, prije svega u listu *Behar*. Vidi: „Bibliografija štampanih radova Hamdije Kreševljakovića”, 11-12.

⁸ *Isto*, 11-20.

⁹ HADŽIJAHIĆ, „Pabirci”, 31-32; KREŠEVLJAKOVIĆ, *Nekrolozi*, 72-74.

bili prohrvatski orijentirani.¹⁰ Na njegovu prohrvatsku orijentaciju svakako je utjecalo prijateljstvo s muslimanskim intelektualcima koji su dijelili slično mišljenje po pitanju nacionalne opredijeljenosti, ali i brojni kontakti i suradnja koju je ostvario s intelektualcima iz Hrvatske još prije Prvoga svjetskog rata. Kreševljaković je surađivao i s mnogim bosanskohercegovačkim intelektualcima okupljenima oko Hrvatskoga kulturnog društva „Napredak”, čije je aktivnosti i sam podržavao i pomagao.¹¹ Svoje uzore u povijesnoj znanosti pronalazio je među hrvatskim povjesničarima, u Tadiji Smičiklasu i Vjekoslavu Klaiću¹² te Josipu Matasoviću i Ferdi Šišiću, s kojima je tijekom vremena izgradio prijateljski odnos. Od 1913. Kreševljaković je razmjenjivao pisma s Ferdom Šišićem, profesorom na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, te ga povremeno posjećivao.¹³ U razdoblju u kojem se odvija korespondencija tih povjesničara Šišić je uživao iznimno velik ugled i smatran je autoritetom među hrvatskim i povjesničarima u Jugoslaviji. U skladu s historiografskim

¹⁰ O *Narodnoj uzdanici* vidi: KEMURA, *Značaj i uloga „Narodne uzdanice”*.

¹¹ O „Napretku” vidi: IŠEK, *Značaj i uloga Hrvatskog kulturnog društva „Napredak”*.

¹² Kreševljaković je iznimno poštovao Smičiklasu i Klaića te je objavio prigodne tekstove povodom njihove smrti. Za Smičiklasu je napisao: „8. lipnja o. g. izadoše zagrebačke novine s crnim obrubom, javljajući hrvatskom narodu žalosnu vijest, da je toga dana nakon podulje bolesti umro slavni naš povjesničar Tade Smičiklas. Eto i njega nema više. I on je već jedan dio naše prošlosti, koju je toliko volio i za koju se zanosio svojim razumom jednako kao i svojim srcem. Preko četrdeset godina neumorno je radio na historijskom polju i za to vrijeme osvijetlio nam je mnogo tamnih stranica naše prošlosti. On je prvi, koji nam je sustavno napisao cjelokupnu povjest našega naroda. Smičiklas je bio visoke kulture i neumorne radnosti, te učenjak svjetskoga glasa. Hrvatski narod gubi jednog od najboljih prvaka znanosti; njegovom je smrću u našoj kulturi prozjala i opet praznina, koja se zadugo ne će moći ispuniti.” S Klaićem je imao i poveznicu vezanu za mjesto porijekla njihovih porodica. Naime, i Kreševljaković i Klaići bili su porijeklom iz Kreševa. Prilikom njihovih brojnih susreta Klaić ga je nazivao zemljakom. Povodom njegove smrti uz ostalo je napisao: „1. srpnja 1928. ispustio je svoju plemenitu dušu u bijelom Zagrebu veliki patriot, najveći naš historik svih vremena Vjekoslav Klaić. Tako i njega nema više. I on je danas dio naše prošlosti, za koju se zanosio velikim svojim umom i plemenitim srcem preko pola vijeka. Njegova je smrt najteži udarac za hrvatsku historiografiju od njena postanka do danas. Kada našem kajkavcu umre najmilije, najdraže lice, koje mu je uz srce priraslo, kojem duguje veliku zahvalnost da je ni izreći ne može, tom prilikom upotrebljuje on posebni izraz, koji glasi: ‘Zbavil je’. Dovršio je na ovome svijetu svoju zadaću, koju mu je narodni genij odredio. U ove dvije riječi ulio je kajkavac svu svoju ljubav, cijelo svoje bezgranično priznanje i golemo poštovanje, što ga je osjećao prema velikanu – pokojniku. Takav velikan hrvatskog naroda bio je Vjekoslav Klaić. Ovakvi su velikani rijetki i kod većih naroda, a u nas su još rjeđe posijani, pa i ovi nam izumiru jedan za drugim i ne ostavljaju dostojnih im nasljednika. U tome baš i jest tragedija hrvatskog naroda u dane, kad velike ljude najviše trebamo. Mi smo još trebali i te kako trebali velikog pokojnika.” KREŠEVLJAKOVIĆ, „Tade Smičiklas”, 2-3; KREŠEVLJAKOVIĆ, „Vjekoslav Klaić”, 185-186; KREŠEVLJAKOVIĆ, *Nekrolozi*, 49-52, 103-113.

¹³ Iako je riječ o dva iznimno važna povjesničara, ne postoje zasebne monografije koje se bave njihovim životom i djelom. U Hrvatskoj je objavljeno nekoliko radova vezanih za život i djelo Ferde Šišića, a trenutno je, koliko mi je poznato, u pripremi i zbornik radova sa znanstvenoga skupa „Ferdo Šišić i hrvatska historiografija prve polovice 20. stoljeća”. Najrecentniji rad o Hamdiji Kreševljakoviću objavljen je 2022. godine. Vidi: MASLO, „Uvodna studija”, 7-41.

prilikama vremena u kojem je djelovao, za Šišića je moguće reći da je unaprijedio znanja o prošlosti i Hrvatske i Bosne i Hercegovine.¹⁴

Cilj je ovoga rada predstavljanjem osnovnih crta u odnosu na relaciji Kreševljaković – Šišić prikazati jedan od načina na koji su surađivali intelektualci, u ovom slučaju povjesničari, na južnoslavenskim područjima u prvoj polovini XX. stoljeća. U skladu s dostupnim izvorima, njihov će se odnos promatrati kroz tri segmenta: znanstveni rad, brigu za zajedničkoga prijatelja te pitanje Kreševljakovićeve primanja u Jugoslavensku akademiju znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Kao glavni izvor poslužila su Kreševljakovićeve pisma koja je tijekom života slao Šišiću, a sačuvana su u Šišićevoj ostavštini u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti u Zagrebu.¹⁵ Otežavajuća okolnost prilikom ovoga istraživanja bila je činjenica da korespondencija nije potpuna, odnosno pisma koja je Šišić slao Kreševljakoviću nisu sačuvana u Kreševljakovićevoj ostavštini, koja je istraživačima dostupna u Historijskom arhivu u Sarajevu, a ne posjeduju je ni nasljednici Hamdije Kreševljakovića. Osim spomenute, korištena je i druga građa koja je sačuvana u Sarajevu, iz koje je moguće doznati nešto više podataka o odnosu te dvojice povjesničara.

Znanstveni rad

Pri prvim susretima zajedničke niti koje su povezivale Šišića i Kreševljakovića bile su povijest te Kreševljakovićeve zainteresiranost za Šišićeve tekstove i stavove o hrvatskom povijesnom pravu na Bosnu i Hercegovinu. Sadržaj prvoga sačuvanog pisma koje je Kreševljaković poslao u Zagreb odnosi se na

¹⁴ O Ferdi Šišiću vidi: NOVAK, „Ferdo Šišić”, 362-443; ANTOLJAK, „Ferdo Šišić”, 125-142; ŽIVAKOVIĆ-KERŽE, „Šišić nad vrelima hrvatske povijesti”, 7-43; AGIČIĆ, „Ferdo Šišić”, 469-474; GALOVIĆ, „Medievistički profil Ferde Šišića”, 475-480; HOLJEVAC, „Ferdo Šišić i (rano)novovjekovna hrvatska povijest”, 481-488; VUKOVIĆ, „Ostavština akademika Ferde Šišića”, 489-497; BAČMAGA, „Povijesna veličina Ferde Šišića”, 499-502; GLOBAČNIK, „Posljednje godine i smrt Ferde Šišića”, 211-246.

¹⁵ Ostavština Ferde Šišića pohranjena u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu (Arhiv HAZU) obiluje pismima koja je spomenuti znanstvenik tijekom života primao od svojih prijatelja, kolega, studenata i poznanika širom Europe. Brojna pisma Šišiću su stizala i s područja Bosne i Hercegovine, a među Bosancima koji su tom zagrebačkom profesoru najviše pisali bio je Hamdija Kreševljaković. U Arhivu HAZU sačuvano je ukupno 13 pisama koje je Kreševljaković od 1913. do 1939. poslao Šišiću. Pisma pisana latiničnim pismom, čiji se obim kretao od jedne do četiri stranice, otkrivaju više podataka o suradnji na polju znanosti između Kreševljakovića i Šišića. Svako od pisama započinje s „Veleučeni gospodine”, „Dragi gospodine”, „Dragi prijatelju” ili kombinacijom „Veleučeni gospodine i dragi prijatelju”. Kreševljaković je prvo pismo Šišiću u Zagreb poslao 1913. godine. Prema svemu sudeći, to je bilo neposredno nakon upoznavanja te dvojice intelektualaca. Pismo koje je Kreševljaković 28. srpnja 1939. poslao Šišiću posljednje je sačuvano unutar njihove korespondencije. Njihovu suradnju prekinula je Šišićeva smrt u 71. godini života 1. siječnja 1940. HR-AHAZU, 61 – XIII – A, Analitički inventar osobnog fonda Ferde Šišića (Pisma raznih korespondenata Šišića); VUKOVIĆ, „Ostavština akademika Ferde Šišića”, 489-497; HR-AHAZU, 61 – XIII – A (Pisma raznih korespondenata Šišića), Pisma Hamdije Kreševljakovića Ferdi Šišiću (16K – 1-13).

želju Šišića, tada već sveučilišnoga profesora, da mu Kreševljaković pošalje određene radove iz Sarajeva. Kreševljaković mu je tom prilikom poslao brošure koje je tražio te dodao da „Spomen-knjiga iz Bosne’ od Šarića može se ovdje dobiti. Cijena joj je 20K, pa ako želite, javite mi, pak ću Vam to odmah uraditi.”¹⁶ S druge strane Kreševljaković, koji je bio nadahnut Šišićevim predavanjima i tekstovima nastalim povodom aneksije Bosne, iskazao je želju da mu upravo on pročita i iznese komentar na radove koje je pisao o „Herceg-Bosni”.¹⁷ Kreševljaković je svojem zagrebačkom kolegi napisao: „Ja pišem sličnu brošuru, u kojoj će biti istaknuto Hrvatsvo Herceg-Bosne. Vašim predavanjem prigodom aneksije BiH služim se i koliko nije dozvoljeno!”¹⁸ Kako u Kreševljakovićevu bibliografiju nije uvršten rad koji bi upućivao na tu tematiku, teško je sa sigurnošću tvrditi o kojem je članku riječ. Moguće je da se radi o tekstu „Odakle su i što su bosanskohercegovački muslimani” iz 1916., koji je spomenuo Muhamed Hadžijahić u radu o Hamdiji Kreševljakoviću.¹⁹ Šišić je inače zastupao ideju o hrvatskom povijesnom pravu na područje Bosne i Hercegovine te je u svojem tekstu *Herceg-Bosna prigodom aneksije – geografsko-etnografsko-historička i državno-pravna razmatranja* naveo geografske, etnografske, povijesne i državno-pravne razloge zbog kojih je smatrao da je Bosnu i Hercegovinu bilo potrebno „sjediniti sa Hrvatskom, Slavonijom i Dalmacijom u jedno državno-pravno tijelo”,²⁰ a prema svemu sudeći sa Šišićevom težom slagao se i njegov sarajevski kolega.

Komunikacija između Kreševljakovića i Šišića nastavljena je i tijekom Prvoga svjetskog rata. U fokusu se tada nalazio stari grad Glaž, koji je bio predmet zanimanja Ferde Šišića.²¹ U pismu iz rujna 1915. Kreševljaković je ukratko napisao što zna o Glaškom gradu,²² a u onom iz studenoga 1916. najavio svoj dolazak u Zagreb u vrijeme božićnih blagdana, uz obećanje da će tom prilikom Šišiću reći nešto više podataka o Glaškom gradu.²³ On tada napominje Šišiću da mu pošalje knjigu koju mu je obećao prilikom zadnjega susreta²⁴ te se raspituje za tiskanje izvora koje je priredio Julijan Jelenić.²⁵ Šišićev interes za srednjovjekovni grad Glaž vidljiv je i iz pisama koja su mu poslala još dva

¹⁶ HR-AHAZU, 61 – XIII – A (Pisma raznih korespondenata Šišića), Pisma Hamdije Kreševljakovića Ferdi Šišiću (16K – 1), 3. 7. 1913.

¹⁷ *Isto.*

¹⁸ *Isto.* Ovdje treba imati u vidu da je odrednica Herceg-Bosna u djelu Kreševljakovića i Šišića te većine drugih autora toga vremena podrazumijevala cjelokupno područje Bosne i Hercegovine. Upotrebu ove odrednice iz toga perioda pogrešno je dovoditi u vezu s nazivom i teritorijem konstruiranim u posljednjem ratu u Bosni i Hercegovini (1992. – 1995.).

¹⁹ HADŽIJAHIĆ, „Pabirci”, 33.

²⁰ Vidi: ŠIŠIĆ, *Herceg-Bosna prigodom aneksije*, 5-6.

²¹ HR-AHAZU, 61 – XIII – A (Pisma raznih korespondenata Šišića), Pisma Hamdije Kreševljakovića Ferdi Šišiću (16K – 2, 3), 24. 9. 1915., 1. 11. 1916.

²² *Isto*, 24. 9. 1915.

²³ *Isto*, 1. 11. 1916.

²⁴ *Isto.*

²⁵ *Isto.*

korespondenta iz Bosne i Hercegovine, fra Julijan Jelenić i Mato Filipović.²⁶ Pred kraj Prvoga svjetskog rata i netom nakon njegova završetka Kreševljaković je bio upravitelj i nastavnik u školi za ugroženu muslimansku djecu iz Bosne i Hercegovine koja su bila smještena u internatu u Vinkovcima.²⁷ Kako je Šišić bio usko povezan s Vinkovcima, iako ne postoji potvrda u izvornoj građi, ne treba isključiti mogućnost da su u tom razdoblju ta dva znanstvenika imala priliku intenzivnije se susretati i razgovarati te učvrstiti svoju suradnju.

Za vrijeme Kraljevine Šišić i Kreševljaković uglavnom su razmjenjivali literaturu koja im je bila potrebna u istraživačkom postupku te je ujedno Kreševljaković često upoznao Šišića s onime na čemu radi i tražio savjete. U pismima iz 1928. Kreševljaković mu je priopćio da je napisao povijest Sarajeva do 1918. godine te dodao da se nada da će uz pomoć sarajevske općine uspjeti otisnuti tu knjigu.²⁸ Osim toga, javio mu je da u Sarajevu nije uspio pronaći *Optužnice* i *Smrt jednog heroja*, ali da je u prilici posuditi mu svoje primjerkе.²⁹ U pet pisama iz razdoblja od 9. ožujka 1931. do 2. prosinca 1938. u fokusu se nalazi znanstveni rad Hamdije Kreševljakovića. U ožujku 1931. Kreševljaković je zamolio Šišića da mu javi hoće li u skorije vrijeme izaći novi broj *Starina JAZU* te ga je obavijestio da je sakupio nekoliko osmanskih dokumenata za povijest Bosne u XIX. stoljeću koje je planirao kandidirati za objavljivanje u tom časopisu. Također mu je skrenuo pozornost na svoj rad o sarajevskoj čaršiji i njezinim esnafima i obrtima u vrijeme osmanske uprave objavljen u *Narodnim starinama*.³⁰ Želio je čuti Šišićevo mišljenje o tom radu jer je u međuvremenu sakupio veliku količinu materijala o istoj temi i planirao je proširiti rad.³¹ Početkom prosinca te godine Kreševljaković je zatražio od Šišića da mu da svoj sud o njegovu rukopisu o Husein-kapetanu Gradašćeviću,³² bez obzira na to hoće li komentar biti pozitivan ili negativan.³³ U ožujku 1932. u Zagreb je poslao svoj rad objavljen u *Narodnim starinama* koji su komentirali godinu

²⁶ *Isto*, Pisma Julijana Jelenića Ferdi Šišiću (13J – 1, 2, 3), 1. 10. 1918., 4. 10. 1918., 16. 10. 1918.; *Isto*, Pismo Mate Filipovića Ferdi Šišiću (7F – 1), 18. 4. 1927.

²⁷ DUJMOVIĆ, *Pod državnim okriljem*, 84-85, 123.

²⁸ HR-AHAZU, 61 – XIII – A (Pisma raznih korespondenata Šišića), Pisma Hamdije Kreševljakovića Ferdi Šišiću (16K – 4), 17. 3. 1928. Spomenuta knjiga nikad nije objavljena, a objašnjenje za takav rasplet moguće je pronaći u predgovoru Kreševljakovićeve knjige *Sarajevo za vrijeme austrougarske uprave (1878-1918)*, u kojem autor piše: „I kad sam skoro bio završio taj rad [misli se na povijest Sarajeva do 1918., op. a.], saznao sam da isti posao radi pokojni Skarić. Odmah sam prekinuo rad, jer sam znao da je on bolji majstor od mene.” KREŠEVLJAKOVIĆ, *Sarajevo za vrijeme austrougarske uprave*, 15.

²⁹ HR-AHAZU, 61 – XIII – A (Pisma raznih korespondenata Šišića), Pisma Hamdije Kreševljakovića Ferdi Šišiću (16K – 5), 3. 5. 1928.

³⁰ Vidi: KREŠEVLJAKOVIĆ, „Sarajevska čaršija”.

³¹ HR-AHAZU, 61 – XIII – A (Pisma raznih korespondenata Šišića), Pisma Hamdije Kreševljakovića Ferdi Šišiću (16K – 6), 9. 3. 1931.

³² Godine 1932. Kreševljaković je u *Napretkovu* kalendaru objavio rad o Husein-kapetanu Gradašćeviću. Vidi: KREŠEVLJAKOVIĆ, „Husein kapetan Gradašćević”, 105-131.

³³ HR-AHAZU, 61 – XIII – A (Pisma raznih korespondenata Šišića), Pisma Hamdije Kreševljakovića Ferdi Šišiću (16K – 7), 6. 12. 1931.

dana prije, uz molbu da ga Šišić posebno upozori na metodološke nedostatke ne bi li na pravi način uspio popraviti i proširiti taj rad na prostor čitave Bosne i Hercegovine. Osim novoprikupljenoga materijala iz sidžila, Kreševljaković je u skladu s financijskom situacijom planirao već u svibnju obići sve one dijelove Bosne i Hercegovine u kojima je tijekom osmanske vladavine bio razvijen obrt.³⁴ U tom pismu obavijestio je Šišića da je u međuvremenu umirovljen i da je iznos njegove mirovine 1.300 dinara.³⁵ U drugoj polovini prosinca 1934. Kreševljaković je uputio čestitke svojem zagrebačkom kolegi povodom Božića i Nove godine, uz molbu da ga uputi na literaturu i izvore o Kamengradu³⁶ jer je planirao pisati o tom gradu nakon što je prikupio neke osmanske izvore.³⁷ Početkom prosinca 1938. Kreševljaković je zahvalio Šišiću što mu je poslao svoju knjigu *Босна и Херцеговина за време везировања Омер-паше Латаса*³⁸ te najavio da mu planira poslati još dva svoja rada pored onoga koji mu je ostavio na vratima stana u Zagrebu u lipnju 1938. godine.³⁹ Kreševljaković je 1939. u pismima koja je slao Muhamedu Hadžijahiću također spominjao Ferdu Šišića.⁴⁰ Uglavnom je od Hadžijahića tražio da dostavi knjige njegovim zagrebačkim kolegama, među kojima je bio i Šišić.⁴¹

Iz svega navedenog vidljivo je da je Kreševljaković iznimno poštovao Šišića i njegov rad te je korisnim smatrao njegovo mišljenje u vezi s tekstovima koje je napisao. Njihov je odnos s vremenom prerastao u prijateljski, na što nas upućuje činjenica da se Kreševljaković Šišiću počeo obraćati i s „Dragi prijatelju” te da je u njihovoj korespondenciji moguće pronaći i podatke privatne prirode i različite čestitke povodom rođendana i praznika.

Briga za zajedničkoga prijatelja

Šišić i Kreševljaković imali su u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini veliki broj zajedničkih prijatelja, a među njima je bio orijentalist Safvet-beg Bašagić. Upravo je Bašagić u fokusu dvaju Kreševljakovićevih pisama koja su datirana

³⁴ Kreševljaković je 1935. u Zagrebu objavio rad o esnafima i obrtima u Bosni i Hercegovini od 1463. do 1878., a taj je rad u nekoliko navrata bio doručivan i objavljan. „Bibliografija štampanih radova Hamdije Kreševljakovića”, 17, 19, 20.

³⁵ HR-AHAZU, 61 – XIII – A (Pisma raznih korespondenata Šišića), Pisma Hamdije Kreševljakovića Ferdi Šišiću (16K – 8), 12. 3. 1932.

³⁶ U posljednjoj godini Kreševljakovićeva života objavljen je njegov rad o Kamengradu. Vidi: KREŠEVLJAKOVIĆ, „Kamengrad”, 21-34.

³⁷ HR-AHAZU, 61 – XIII – A (Pisma raznih korespondenata Šišića), Pisma Hamdije Kreševljakovića Ferdi Šišiću (16K – 9), 22. 12. 1934.

³⁸ Vidi: ШИШИЋ, *Босна и Херцеговина за време везировања Омер-паше Латаса*.

³⁹ HR-AHAZU, 61 – XIII – A (Pisma raznih korespondenata Šišića), Pisma Hamdije Kreševljakovića Ferdi Šišiću (16K – 10), 2. 12. 1938.

⁴⁰ BH-HAS, O-HK-219, Pismo Hamdije Kreševljakovića Muhamedu Hadžijahiću, kut. 1, br. 32, 33, 35, 14. 1. 1939., 28. 1. 1939., 28. 3. 1939.

⁴¹ *Isto*.

u prvu polovinu 1928. godine.⁴² Bašagić je također održavao bliske intelektualne veze s nizom hrvatskih intelektualaca, a postojala je i opcija da se kao ugledan i jedan od rijetkih orijentalista na južnoslavenskim područjima početkom XX. stoljeća, nakon što je doktorirao u Beču, pridruži zagrebačkom sveučilištu.⁴³ Međutim, Bašagić se tada posvetio političkom angažmanu, koji je potrajao sve do 1919. godine. Kad je ukinuta funkcija predsjednika Bosanskoga sabora na kojoj se nalazio, Bašagić je i sâm pisao Ferdi Šišiću sa željom da se raspita za mjesto profesora orijentalnih jezika na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.⁴⁴ Ipak, na kraju je ostao u Sarajevu, gdje je svoj rad nastavio u okviru Zemaljskoga muzeja u Sarajevu.⁴⁵ Agrarne reforme u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca donijele su brojne financijske probleme. Safvet-begu Bašagiću te su njegovi egzistencijalni problemi s vremenom postajali sve veći. Situaciju je dodatno otežavala njegova bolest, pa je zbog svega toga bio prisiljen i prodati bogatu rukopisnu kolekciju koju je posjedovao.⁴⁶

Njegovi prijatelji i kolege tražili su način da mu pomognu, što je vidljivo i iz Kreševljakovićevih pisama koja je slao Šišiću u Zagreb. Sredinom ožujka 1928. Kreševljaković je u Zagreb poslao pismo u kojem je Šišića obavijestio da mu je poslao primjerak Bašagićeve *Trofande*, kao i o osnivanju „Bašagićeva fonda”.⁴⁷ Naime, taj fond osnovali su početkom 1928. Bašagićevi prijatelji s ciljem da se skupe novci za objavljivanje nove naklade važnijih Bašagićevih djela.⁴⁸ Prema svemu sudeći, njegovi prijatelji predvođeni Kreševljakovićem željeli su prodajom naklade olakšati financijsku situaciju Safvet-bega Bašagića. Upravo je u tom pismu Kreševljaković nastojao upoznati Šišića i s veoma lošom zdravstvenom i financijskom situacijom u kojoj se tada nalazio Bašagić te mu je napisao: „Ono, što ću Vam dalje pisati, molim Vas lijepo, neka ostane

⁴² O Safvet-begu Bašagiću vidi: ĆEHAIĆ, „Pogovor”, 278-282; DŽANKO, *Dr. Safvet-beg Bašagić-Redžepašić*; GAZIĆ, *Naučno i stručno djelo dr. Safvet-bega Bašagića*; GELEZ, *Safvet-beg Bašagić*.

⁴³ KREŠEVLJAKOVIĆ, *Nekrolozi*, 163.

⁴⁴ Bašagić je u tom pismu izrazio žaljenje što se posvetio bavljenju politikom te je među ostalim naveo: „Ja za politiku nijesam imao nikada ni talenta ni temperamenta, zato sam uvijek u dokolici bavio se svojom strukom i čekao na obećanja s najviših mjesta, da postanem in-tedantom zem. muzeja u IV dnevnom razredu. I da nije rat došao, davno bih bio, ono što sam želio.” HR-AHAZU, 61 – XIII – A (Pisma raznih korespondenata Šišića), Pismo Safvet-bega Bašagića Ferdi Šišiću (38B – 1), 3. 4. 1919. Njegovo mišljenje dijelio je i sam Kreševljaković, koji je nakon Bašagićeve smrti napisao: „Po mom uvjerenju za nauku nije se mogla desiti Safvet-begu u životu, osim teške bolesti, veća nesreća no je njegovo stupanje u politiku. Da je merhum mjesto toga zasio na stolicu sveučilišnog profesora bio bi njegov naučni rad mnogo obilniji, a uz to bi danas imali makar jednog čovjeka, koji bi mogao bar donekle popuniti prazninu, što je nastala njegovom smrću.” KREŠEVLJAKOVIĆ, *Nekrolozi*, 156.

⁴⁵ KREŠEVLJAKOVIĆ, *Nekrolozi*, 164.

⁴⁶ O tome vidi: BAJRAKTAREVIĆ, „O razvitku Orijentalne zbirke Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu”, 151; LJUBOVIĆ, *Nad Bašagićevom zaostavštinom*; GAZIĆ, *Naučno i stručno djelo dr. Safvet-bega Bašagića*, 198-199.

⁴⁷ HR-AHAZU, 61 – XIII – A (Pisma raznih korespondenata Šišića), Pisma Hamdije Kreševljakovića Ferdi Šišiću (16K – 4), 17. 3. 1928.

⁴⁸ REDŽEPAŠIĆ BAŠAGIĆ, *Trofanda iz hercegovačke Dubrave*, napomena na kraju knjige.

među nama. Ne bih htio da se zna, jer bi to Safvet bega moglo i uvrijediti. Vi ste njegov dobar prijatelj i zato Vam pišem. Safvet beg je bolestan. Ne može na noge. Ne će nikad ni moći. Živi u vrlo jadnom stanju. Ima 2.000 Dinara penzije i to je sve. Stanuje u jednoj kućici na Čengić vili, 1 sat od Sarajeva. Agrarnom je reformom i redukcijom potpuno uništen. On je preponosan i ne traži ništa ni od koga. Već je rasprodao veliki dio svoje bogate biblioteke. Ima ženu i četvero djece. U dugu je.⁴⁹ Kreševljaković je napomenuo Šišiću da je jedan od razloga zašto je izdao Bašagićevu *Trofandu* činjenica da ju narod voli te da bi njezinom prodajom mogao pomoći svojem prijatelju. Drugoga načina, kako piše, nije imao jer je i sam bio „mali činovnik” te je imao problema sa zdravljem.⁵⁰

Kreševljaković je pismom želio potaknuti Šišića da se angažira u tom pitanju i pokuša pomoći Bašagiću, a ako je suditi prema sadržaju idućega pisma, koje je Kreševljaković poslao u Zagreb početkom svibnja, vidljivo je da je Šišić uz pomoć prijatelja poslao određenu svotu novca u Sarajevo za „Bašagićev fond”.⁵¹ Kreševljaković ga je tom prilikom zatražio da mu javi imena svih onih koji su dali novac za fond te pozvao da dođe u Sarajevo, posebno zbog teme kojom se bavi, jer bi mu Bašagić mogao dosta toga reći kao svjedok događaja o kojima Šišić piše.⁵² Safvet-beg Bašagić umro je 1934. u Sarajevu, a posljednje godine života proveo je u siromaštvu i boreći se s teškom bolešću.

Izbor Hamdije Kreševljakovića za dopisnoga člana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti

Važna crta u odnosima Hamdije Kreševljakovića i Ferde Šišića primanje je Kreševljakovića u Jugoslavensku akademiju znanosti i umjetnosti u Zagrebu (JAZU). U pismu od 17. siječnja 1939. Kreševljaković iskazuje iznenađujuće prijedlogom da ga se izabere za dopisnoga člana Akademije, pa tako piše: „Vjerujte mi, da je predlog da me se izabere za člana dopisnika Jugoslavenske akademije za mene najveće odlikovanje i jedino priznanje za moj rad baš stoga, što ste ga Vi učinili i na tome Vam se najtoplije zahvaljujem.” Također, tada Šišiću šalje svoju biografiju i bibliografiju te ga obavještava da počinje raditi na knjizi o kapetanijama i kapetanima⁵³ u Bosni i Hercegovini nakon što je sedam godina skupljao građu za to.⁵⁴ Prije nego što će dobiti vijesti da je izabran za dopisnoga člana Akademije, početkom travnja, Kreševljaković

⁴⁹ HR-AHAZU, 61 – XIII – A (Pisma raznih korespondenata Šišića), Pisma Hamdije Kreševljakovića Ferdi Šišiću (16K – 4), 17. 3. 1928.

⁵⁰ *Isto.*

⁵¹ *Isto*, (16K – 5), 3. 5. 1928.

⁵² *Isto.*

⁵³ Vidi: KREŠEVLJAKOVIĆ, „Kapetanije i kapetani u Bosni i Hercegovini”, 89-141; KREŠEVLJAKOVIĆ, *Kapetanije u Bosni i Hercegovini*.

⁵⁴ HR-AHAZU, 61 – XIII – A (Pisma raznih korespondenata Šišića), Pisma Hamdije Kreševljakovića Ferdi Šišiću (16K – 11), 17. 1. 1939.

je u pismu sa zakašnjenjem čestitao Šišiću rođendan poželjevši mu mnogo zdravlja i veselja,⁵⁵ a u pismu od 28. srpnja priopćio je Šišiću da mu je stigao dopis da je izabran za dopisnoga člana. Pritom je zahvalio Šišiću na njegovu angažmanu oko toga riječima: „Znamo da za ovo za mene najviše odlikovanje za moj skromni rad dugujem zahvalnost jedino Vama i da Vam se za to ne mogu nikad i ničim odužiti, ali Vas uvjeravam, da se ne ćete nikad radi toga pokajati. Ova Vaša pažnja osnažila me je, da ustrajem na putu, na kome se nalazim. Iskreno Vam hvala, dragi prijatelju.”⁵⁶

Iz pisma koje je 14. lipnja 1939. Kreševljaković poslao Muhamedu Hadžijahiću u Zagreb moguće je vidjeti da je i prije službenoga dopisa Akademije raspolagao informacijom da će njegov izbor za akademika biti potvrđen te da mu je to prvi dojavio najvjerojatnije Hadžijahić.⁵⁷ Ujedno je Kreševljaković postao i prvi bosanskohercegovački musliman koji je izabran za člana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, što je izazvalo pozornost i sarajevskoga tiska. U *Novom Beharu* za godinu 1939./1940. objavljeno je nekoliko članaka te dvije pjesme posvećene Kreševljakovićevu izboru u Akademiju,⁵⁸ a u sjeni vijesti o smrti Mehmeda Spahe kraći članak o izboru Kreševljakovića za dopisnoga člana objavila je i *Muslimanska svijest* pod naslovom „Hamdija Kreševljaković – akademik: Prvi musliman član zagrebačke akademije znanosti i umjetnosti”, ističući da „njegovim izborom za akademika počašćeni smo svi mi hrvatski muslimani”.⁵⁹ Kreševljakovićeva radost ipak tada nije bila potpuna te je u jednom pismu Hadžijahiću napisao: „znamo da si Ti jedan od rijetkih, koji se tome izboru iskreno vesele.”⁶⁰

Uloga Ferde Šišića u cjelokupnom procesu Kreševljakovićeva izbora za člana Akademije bila je, prema svemu sudeći, jedna od presudnih. Osim što je

⁵⁵ *Isto*, (16K – 12), 1. 4. 1939.

⁵⁶ *Isto*, (16K – 13), 28. 7. 1939.

⁵⁷ BH-HAS, O-HK-219, Pismo Hamdije Kreševljakovića Muhamedu Hadžijahiću, kut. 1, br. 38, 14. 6. 1939.

⁵⁸ U *Novom Beharu* članke posvećene izboru Hamdije Kreševljakovića napisali su Uredništvo, dr. Ivan Esih, Edhem Mulabdić, Ivan A. Miličević, Alija Nametak, Seid M. Traljić, Hazim Šabanović, Antun Šimčik i Muhamed Hadžijahić, uz to je objavljena bibliografija koju je priredio Mahmud Traljić, a spomenute pjesme napisali su Nikola Buconjić i Džemila Zekić. Vidi: *Novi Behar* (Sarajevo), XIII, br. 1-6 (1939-1940), 17-36.

⁵⁹ *Muslimanska svijest* (Sarajevo), god. IV, br. 62 (1939), 3.

⁶⁰ BH-HAS, O-HK-219, Pismo Hamdije Kreševljakovića Muhamedu Hadžijahiću, kut. 1, br. 38, 14. 6. 1939. Ako je suditi prema korespondenciji s Hadžijahićem, uzroci problema s kojima se susretao Kreševljaković ležali su u političkim neslaganjima i nerazumijevanju sredine, pa je Kreševljaković strahovao da bi mogao dobiti otkaz jer se našao u nemilosti političkih krugova oko reis-ul-uleme Fehima Spahe. Teško je dokučiti izvorište toga sukoba, ali to je najvjerojatnije povezano s činjenicom da je Kreševljaković podržao rad Muslimanske narodne organizacije HSS-a te da se nije slagao s potezima koje su povlačili reis-ul-ulemin brat Mehmed Spaho, predsjednik Jugoslavenske muslimanske organizacije, i njegovi suradnici. BH-HAS, O-HK-219, Pismo Hamdije Kreševljakovića Muhamedu Hadžijahiću, kut. 1, br. 30, 12. 12. 1938.; BH-HAS, O-HK-219, Pismo Hamdije Kreševljakovića Muhamedu Hadžijahiću, kut. 1, br. 31, 4. 1. 1939.

bio u stalnom kontaktu s Kreševljakovićem, Šišić je napisao pozitivan izvještaj koji je objavljen i u *Ljetopisu JAZU*. Tada su predstavljene najvažnije značajke Kreševljakovićeve opusa i navedeno je da „u svrhu usavršavanja proputovao je o svom trošku, osim Jugoslavije, Italiju, Švicarsku, Njemačku (s bivšom Austrijom), Nizozemsku, Dansku, Švedsku, Poljsku, Čehoslovačku, Mađarsku, Bugarsku i Grčku”.⁶¹ U zaključku je posebno naglašeno da se na osnovi Kreševljakovićeve rada vidi da je riječ o odličnom poznavaoču „Bosne u vrijeme turske vladavine”, kao i marljivom radniku, zbog čega „Akademija može se u njemu nadati korisnom i vrijednom članu”.⁶² Kreševljaković je za vrijeme Drugoga svjetskog rata djelovao i kao redovni član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (HAZU), koja je u Zagrebu ustanovljena umjesto Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti,⁶³ a unutar HAZU-a bio je imenovan i članom Odbora za orijentalnu zbirku.⁶⁴ Nakon završetka Drugoga svjetskog rata Kreševljaković se nije našao u sastavu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu i pored činjenice da po dolasku nove vlasti nije bio osuđivan, te je nastavio raditi i javno djelovati u okvirima Federativne Narodne Republike Jugoslavije. Takav rasplet sigurno se nije svidio Kreševljakoviću ako se uzme u obzir koliko je važnost za njega imao sam izbor u JAZU 1939. godine. Ipak, u pismu svojem učeniku Seidu M. Traljiću, koji je nakon Drugoga svjetskog rata radio u Zagrebu i Zadru, Kreševljaković je spomenuo sukob s drugim članovima Naučnoga društva Bosne i Hercegovine oko izdavanja *Korespondencije Marka Kavanjanina* koju je priredio Ćiro Čičin Šain. Tada je napisao: „Još jedan ovakav sukob, i ja ću predati ostavku. I ni najmanje mi ne će biti žao, kao što mi nije bilo žao kada su me oni sa Zrinjevca izjurili ni kriva ni dužna.”⁶⁵ Povodom Kreševljakovićeve primanja u Naučno društvo Bosne i Hercegovine 1951., u korespondenciji njegovih učenika Muhamed Hadžijahić napisao je Seidu M. Traljiću: „Kreševljakoviću sam čestitao da je izabran prvim članom Naučnog društva BiH. Drago mie radi tamošnje Tvoje veleučene gospode da je do ovog izbora došlo. Oni se kukavci bojali da se ne bi kome zamjerili da potvrde Kreševljakovićev izbor za akademika ne iz vremena NDH-a već stare Jugoslavije.”⁶⁶ Očigledno se prohrvatski orijentiranim muslimanskim intelektualcima nije svidjelo što je nakon završetka rata Kreševljaković ostao bez mjesta unutar Akademije.

⁶¹ *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1938/1939* 52 (1940): 140-142.

⁶² *Isto*, 142.

⁶³ *Ljetopis Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1941/43*, 54: 8.

⁶⁴ *Isto*, 7.

⁶⁵ BH-GHB, SMT-28-1617_1954, 27. 11. 1954.

⁶⁶ BH-GHB, SMT-28-1591_1952, 12. 7. 1952.

Zaključak

Suradnju Hamdije Kreševljakovića i Ferde Šišića moguće je pratiti u periodu od 1913. do 1940. godine. Ogledala se u razmjeni istraživačkih iskustava, prijedloga i sugestija, slanju literature i različitih informacija vezanih za znanost. Kreševljaković je nerijetko tražio savjete, posebno one metodološke prirode, da bi njegovi radovi bili što uspješniji. S druge strane, Šišiću je Kreševljaković bio jedan od najvažnijih kontakata u Bosni i Hercegovini preko kojega je dolazio do literature i podataka vezanih za teme kojima se bavio, a koje je teže mogao dobiti u Hrvatskoj. Imali su zajedničke prijatelje i u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini, a u njihovoj korespondenciji najupečatljiviji je slučaj Safvet-bega Bašagića, kad su ova dva povjesničara nastojala pomoći prijatelju kad je to bilo potrebno. Jedan od najvažnijih trenutaka Kreševljakovićeve karijere svakako je bio prijam u JAZU 1939., a za dopisnoga člana predložio ga je upravo Ferdo Šišić. Kreševljaković je iskazao veliku zahvalnost Šišiću na svemu što je učinio tim povodom, a sama potvrda da je Šišić pisao Kreševljakoviću povodom toga pitanja i zalagao se za izbor Kreševljakovića za dopisnoga člana Akademije najbolje oslikava, između ostaloga, i koliko je cijenio rad sarajevskoga kolege i njihovu dugogodišnju suradnju. Na kraju, potrebno je spomenuti da je odnos na relaciji Kreševljaković – Šišić samo jedna kockica u golemome mozaiku intelektualnih veza koje su u prvoj polovini XX. stoljeća održavali povjesničari širom Jugoslavije.

Neobjavljeni izvori

BH-GHB, SMT-28: Bosna i Hercegovina, Gazi Husrev-begova biblioteka, Sarajevo, Zbirka Seida M. Traljića.

BH-HAS, O-HK-219: Bosna i Hercegovina, Historijski arhiv, Sarajevo, fond 219, Ostavština Hamdije Kreševljakovića.

HR-AHAZU, 61 – XIII – A: Hrvatska, Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb, fond 61 – XIII – A, Osobni fond Ferde Šišića.

Tisak

Muslimanska svijest (Sarajevo), 1939.

Novi Behar (Sarajevo), 1939-1940.

Literatura

AGIČIĆ, Damir. „Ferdo Šišić, sveučilišni profesor, znanstvenik i javni djelatnik”. *Historijski zbornik* 70 (2017), br. 2: 469-474.

ANTOLJAK, Stjepan. „Ferdo Šišić”. *Arhivski vjesnik* 32 (1989): 125-142.

AYDIN, Cemil. *The Idea of the Muslim World: A Global Intellectual History*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2017.

BAČMAGA, Ivan. „Povijesna veličina Ferde Šišića”. *Historijski zbornik* 70 (2017), br. 2: 499-502.

BAJRAKTAREVIĆ, Sulejman. „O razvitku Orijentalne zbirke Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu”. *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godine 1949-1950* 57 (1953): 147-154.

BANDŽOVIĆ. *Iseljavanje Bošnjaka u Tursku*. Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 2006.

„Bibliografija štampanih radova Hamdije Kreševljakovića”. *Naše starine* VI (1959): 11-20.

BULJINA, Harun. *Empire, Nation, and the Islamic World: Bosnian Muslim Reformists between the Habsburg and Ottoman Empires, 1901-1914*. New York: Columbia University, 2019 [neobjavljena doktorska disertacija].

ČEHAJIĆ, Džemal. „Pogovor”. U: Safvet-beg Bašagić, *Bošnjaci i Hercegovci u islamskoj književnosti*. Sarajevo: Svjetlost, 1986, 278-282.

DUJMOVIĆ, Sonja M. *Pod državnim okriljem: istorija djetinjstva u Bosni i Hercegovini 1878-1941*. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu, Institut za historiju, 2021.

DŽANKO, Muhidin. *Dr. Safvet-beg Bašagić-Redžepašić (Mirza Safvet: Vitez pera i mejdana). Intelektualna povijest i ideologijska upotreba djela*. Sarajevo: Sarajevo Publishing, 2006.

GALOVIĆ, Tomislav. „Medievistički profil Ferde Šišića (1869-1940)”. *Historijski zbornik* 70 (2017), br. 2: 475-480.

GAVRANOVIĆ, Berislav. *Bosna i Hercegovina u doba austrougarske okupacije 1878. god.* Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, 1973.

GAZIĆ, Lejla. *Naučno i stručno djelo dr. Safvet-bega Bašagića*. Sarajevo: Orijentalni institut, 2010.

GELEZ, Philippe. *Safvet-beg Bašagić (1870-1934). Aux racines intellectuelles de la pensée nationale chez les musulmans de Bosnie-Herzégovine*. Athènes: École française d’Athènes. Mondes méditerranées et balkaniques, 2010.

GLOBAČNIK, Matko. „Posljednje godine i smrt Ferde Šišića (1938. – 1940.)”. *Scrinia Slavonica: godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest* 22 (2022): 211-246.

HADŽIJAHIĆ, Muhamed. „Pabirci iz života i rada Hamdije Kreševljakovića”. *Novi Behar* XIII (1939-1940): 31-35.

HASANBEGOVIĆ, Zlatko. *Muslimani u Zagrebu 1878. – 1945. Doba utemeljenja*. Zagreb: Islamska zajednica; Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2007.

HOLJEVAC, Željko. „Ferdo Šišić i (rano)novovjekovna hrvatska povijest”. *Historijski zbornik* 70 (2017), br. 2: 481-488.

IŠEK, Tomislav. *Značaj i uloga Hrvatskog kulturnog društva „Napredak” u društvenom životu Hrvata Bosne i Hercegovine između dva svjetska rata (1918.-1941.)*. Sarajevo: Institut za istoriju, 2015.

KEMURA, Ibrahim. *Značaj i uloga „Narodne uzdanice” u društvenom životu Bošnjaka (1923.-1945.)*. Sarajevo: Bošnjački institut – Fondacija Adila Zulfikarpašića; Institut za istoriju, 2002.

KISIĆ KOLANOVIĆ, Nada. „Ademaga Mešić i hrvatska nacionalna ideja 1895. – 1918. godine”. *Časopis za suvremenu povijest* 40 (2008), br. 3: 1119-1140.

KISIĆ KOLANOVIĆ, Nada. *Muslimani i hrvatski nacionalizam: 1941.-1945.* Zagreb: Školska knjiga, 2009.

KREŠEVLJAKOVIĆ, Hamdija. „Husein kapetan Gradašćević – Zmaj od Bosne (Uz 100-godišnjicu njegova pokreta.)”. *Napredak. Hrvatski narodni kalendar 1932. god.* 21 (1931): 105-131.

KREŠEVLJAKOVIĆ, Hamdija. „Kamengrad”. *Naše starine* VI (1959): 21-34.

KREŠEVLJAKOVIĆ, Hamdija. „Kapetanije i kapetani u Bosni i Hercegovini”. *Godišnjak Istorijskog društva* II (1950): 89-141.

KREŠEVLJAKOVIĆ, Hamdija. *Kapetanije u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Naučno društvo BiH, 1954.

KREŠEVLJAKOVIĆ, Hamdija. *Nekrolozi*. Ur. Amer Maslo. Sarajevo: O.Z. Rekultura / U.G. Videoarhiv, 2022.

KREŠEVLJAKOVIĆ, Hamdija. *Sarajevo za vrijeme austrougarske uprave (1878-1918)*. Sarajevo: Rekultura, U.G. Videoarhiv, 2019.

KREŠEVLJAKOVIĆ, Hamdija. „Sarajevska čaršija, njeni esnafi i obrti za osmanlijske uprave”. *Narodna starina* 6 (1927), br. 14: 15-58.

KREŠEVLJAKOVIĆ, Hamdija. „Tade Smičiklas”. *Hrvatska svijest* I (1914), br. 8: 2-5.

KREŠEVLJAKOVIĆ, Hamdija. „Vjekoslav Klaić”. *Napredak: kalendar XVIII* (1929): 185-192.

Ljetopis Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1941/43.

Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1938/1939.

LJUBOVIĆ, Amir. *Nad Bašagićevom zaostavštinom: Bašagićeva kolekcija orijentalnih rukopisa u univerzitetskoj knjižnici u Bratislavi i njen značaj za opću i kulturnu historiju Bosne i Hercegovine*. Mostar: Arhiv Hercegovine, 1998.

MASLO, Amer. „Uvodna studija: ‘Bistar, naobražen i čedan’: Znanstveni put i razvoj Hamdije Kreševljakovića (1888-1959)”. U: Hamdija Kreševljaković, *Nekrolozi*, ur. Amer Maslo. Sarajevo: O.Z. Rekultura / U.G. Videoarhiv, 2022, 7-41.

NOVAK, Viktor. „Ferdo Šišić: 9. III. 1869. – 21. I. 1940.” *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 54 (1949): 362-443.

OKEY, Robin. *Taming Balkan Nationalism: The Habsburg „Civilizing Mission” in Bosnia 1878-1914*. Oxford; New York: Oxford University Press, 2007.

REDŽEPAŠIĆ BAŠAGIĆ, Safvet-beg. *Trofanda iz hercegovačke Dubrave: 1890-1894*. Sarajevo: Nakladom knjižare „Pogled”, 1928.

ШИШИЋ, Фердо, сабрао. *Босна и Херцеговина за време везировања Омер-наше Латаса (1850-1852)*. Београд, 1937.

ŠIŠIĆ. *Herceg-Bosna prigodom aneksije – geografsko-etnografsko-historička i državnopravna razmatranja*. Zagreb: Tiskara hrvatske stranke prava, 1908.

VUKOVIĆ, Marinko. „Ostavština akademika Ferde Šišića u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti”. *Historijski zbornik* 70 (2017), br. 2: 489-497.

ŽIVAKOVIĆ-KERŽE, Zlata. „Šišić nad vrelima hrvatske povijesti (između manje poznate svakodnevice i složene povijesti vremena)”. *Hum: časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru* 10-13 (2015): 7-43.

SUMMARY

**The Collaboration Between Hamdija Kreševljaković and Ferdo Šišić
(1913–1940)**

This paper presents data on the connections between two historians, Hamdija Kreševljaković from Sarajevo and Ferdo Šišić from Zagreb. Relying on original material, primarily the letters that Kreševljaković sent to Šišić, we can assume that the first contacts between them were made in 1913 or possibly a few years earlier, and that over time they intensified, and lasted until Šišić's death in 1940. Their relationship is observed through three segments: academic work, concern for a common friend, and the election of Hamdija Kreševljaković as a corresponding member of the Yugoslav Academy of Sciences and Arts in Zagreb, with the aim of illustrating one of the ways in which cooperation between intellectuals in the South Slavic regions functioned in the first half of the 20th century.

Keywords: Hamdija Kreševljaković; Ferdo Šišić; Sarajevo; Zagreb; Yugoslavia; Yugoslav Academy of Sciences and Arts; Ottoman Studies